

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI TAYYORLOV GURUHLARIDA
BOLALARNING MATEMATIK TASAVVURLARINI RIVOJLANTIRISHNING HOZIRGI HOLATI****СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ МАТЕМАТИЧЕСКОГО ВООБРАЖЕНИЯ
ДЕТЕЙ В ПОДГОТОВИТЕЛЬНЫХ ГРУППАХ ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ
ОРГАНИЗАЦИЙ****THE CURRENT STATE OF DEVELOPMENT OF MATHEMATICAL IMAGINATION OF
CHILDREN IN PREPARATORY GROUPS OF PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS****Saidova Nigora Olimovna¹**¹Farg'ona davlat universiteti pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)**Axmadjonova Dilnavoz Muxsinjon qizi²**²Farg'ona davlat universiteti magistri**Annotatsiya**

Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlari tayyorlov guruhlarida bolalarning matematik tasavvurlarini rivojlantirishning hozirgi holati haqida bayon qilingan.

Аннотация

В данной статье описывается современное состояние развития математического воображения детей в подготовительных группах дошкольных образовательных организаций

Abstract

This article describes the current state of development of the mathematical imagination of children in preparatory groups of preschool educational organizations.

Kalit so'zlar: uzluksiz ta'lim, matematik bilim berish usullari, didaktik materiallar, ko'rsatma-qo'llanmalar, pedagogik texnologiyalar, texnik vositalar, induktiv va deduktiv tafakkur.

Ключевые слова: непрерывное образование, методы математического обучения, дидактические материалы, учебные пособия, педагогические технологии, технические средства, индуктивное и дедуктивное мышление.

Key words: continuing education, methods of giving mathematical knowledge, didactic materials, instruction-manuals, pedagogical technologies, technical means, inductive and deductive thinking.

KIRISH

Maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'limning asosiy bo'g'ini hisoblanadi. Avvallari bu tizim jamiyatning turli sohalarida mehnat qilayotgan ota-onalarning ijtimoiy faoliyati uchun shart-sharoit yaratishgagina xizmat qilgan bo'lsa, endilikda maktabgacha ta'lim tashkilotlarining ish mazmuniga qo'yilgan talablar ham o'zgartirildi. Asosiy vazifalardan biri kichkintoylarni maktab bosqichida o'qishga tayyorlashdir. Yosh avlodni o'z xalqi, jamiyati va yurtiga fidoylik ruhida kelajak taqdiri uchun mas'ullikni his eta oladigan, boy milliy madaniy merosimiz va qadriyatimizga hurmat va asrab avaylash ruhida tarbiyalash jamiyatimiz oldida turgan kechiktirib bo'lmas vazifa ekan, bu barcha ta'lim-tarbiya ishi bilan shug'ullanuvchi xodimlardan katta mas'uliyatli ishlarni bajarishni talab etadi. O'zbekiston Respublikasi kadrlar tayyorlash Milliy dasturi uzluksiz ta'limni bir butun tizimini yaratish vazifasini ilgari surdi va mutaxassislar tayyorlash sifatiga qo'yiladigan talablarni yanada oshirdi. Yana shunga bog'liq holda Respublikadagi pedagogika oliy o'quv yurtlaridagi ta'lim va tarbiya jarayonini takomillashtirish masalasi dolzarb masalaga aylandi. So'ngi yillarda mamlakatimizda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida matematika o'qitish o'z ko'lami va ahamiyati jihatidan nihoyatda katta bo'lgan o'zgartirishlar amalga oshirildi. [1; 25-b].

ADABIYOTLAR TAHLILI

Maktab oldiga yangi maqsadlarning qo'yilishi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida matematik ta'lim berish mazmunining tubdan o'zgarishiga olib keldi.

Hozirgi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida matematik ta'lim berish usulining mazmuni quyidagilardan iborat:

1. Matematika o'qitishda ko'zda tutilgan maqsadlarni asoslash. (Nima uchun matematika o'qitiladi, o'rgatiladi?).

2. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida matematika o'qitish mazmunini ilmiy ishlab chiqish

(nimani o'rgatish?). Ya'ni, bolalarga bilimlar qanday berilganda, bu bilimlar hozirgi zamon talablariga mos keladigan bo'ladi.

3. Matematik bilim berish usullarini ilmiy ishlab chiqish (qanday o'qitish kerak?), ya'ni bolalar hozirgi kunda zarur bo'lgan bilimlarni, malakalarni, ko'nikmalarni va aqliy faoliyati, qobiliyatlarini egallab oladigan bo'lishlari uchun o'quv ishlari metodikasi qanday bo'lishi kerak? Matematik bilimlarni egallash jarayonida bolalar shaxsining rivojlanishi va shakllanishini amalga oshirish uchun qanday o'qitish kerak?

4. Matematik bilim berish vositalarini darsliklar, didaktik materiallar, ko'rsatma-qo'llanmalar, pedagogik texnologiyalar va texnik vositalarni ishlab chiqish (nima yordamida o'qitish).

5. Ta'limni tashkil qilishni ilmiy ishlab chiqish (darsni va ta'limning mashg'ulotdan tashqari shakllarini qanday o'tkazish?) Mashg'ulot ishlarini qanday tashkiliy metodlarda o'tkazish kerak? Mashg'ulot jarayonidagi ta'limiy va tarbiyaviy masalalarni qanday qilib yanada samaraliroq hal qilish kerak?.[2; 98-b].

Bolalarga bilim berish maqsadlari, metodlari, vositalari va shakllari metodik tizimning asosiy komponentlaridir.

Mashg'ulotlar o'quv yili boshidan boshlab haftasiga 1 martadan (1 yilda 36 marta) o'tkaziladi. Sentabr oyida bir mashg'ulotning davomiyligi 10 minutdan oshmasligi kerak. Oktabr oyidan boshlab mashg'ulot davomiyligi sekin-asta 15 minutga yetkaziladi. O'rta guruhda mashg'ulotlar sentabr oyidan boshlab, haftasiga marta o'tkaziladi. Mashg'ulot 20 daqiqa davom etadi. Yil davomida 36 ta mashg'ulot o'tkaziladi. Bolalar harakatli-ko'rsatmali shaklda berilgan o'quv materiallarini yaxshi o'zlashtiradi. 5 yoshga qadam qo'ygan bolalarni o'qitishda didaktik o'yinlardan keng foydalanish kerak. Topshiriqlarning bajarilish jarayonida tarbiyachi bolalarni o'z harakatlarini (nima qilganlarini va qanday qilganlarini, natijada nima hosil bo'lganini) tushuntirib berishga undaydi. 6 yoshli bolalarda o'z xulq-atvorini boshqarish qobiliyati paydo bo'ladi; erkin xotira, diqqat rivojlanadi. Shu yoshda topshiriqni bajarishga, o'z ishiga ijobiy baho olishga intiladilar. Ular o'quv topshiriqlariga katta qiziqish bilan qaraydilar. Bolalar katta guruhda birinchi o'nlik sonlarini yaxshi o'zlashtirishlari kerak. Har xil buyumlar to'plamini sanash, ularning qatorida kelish tartiblarini aniqlash jarayonida sonlar mohiyatini o'zlashtirish amalga oshiriladi. Bolalar bilan bajariladigan hamma ishlar ular oldingi bosqichlarda olgan bilimlar va ularni hisobga olish asosida tashkil qilinadi. O'rganishni o'tilganlarni takrorlashdan boshlash kerak. Har qaysi yangi bilim oldin o'zlashtirilgan bilimlar tizimiga kiritilishi zarur. Mashqlar miqdori yetarli bo'lgandagina bolalarda puxta malaka va ko'nikmalar shakllanishi mumkin. Bolalarni buyumlar, o'yinchoqlar, geometrik figuralar, kartochkalar va rasmlardagi tasvirlarni sanash (qayta sanash, qo'shib sanash, ajratib sanash)ga, obyektlar miqdorlarini sezish bilan aniqlashga mashq qildirish kerak. Mazkur guruhda haftada 1 tadan mashg'ulot o'tkaziladi. Maktabga tayyorlov guruhi bola 7 yoshga qadar son, buyumlarning shakli va kattaligi haqida nisbatan ko'proq bilimlarni o'zlashtirgan bo'lishi, fazoda (2 va 3 o'lchovli) va vaqt bo'yicha mo'ljal ola bilishi kerak. Tarbiyachi bolalarda matematik bilimlarga ustivor (turg'un) qiziqish, ulardan foydalanish malakasi va ularni mustaqil egallashga intilishni tarbiyalashga harakat qilishi kerak. Shu yoshda bolalarda mustaqil fikrlashni, fazoviy tasavvurni rivojlantirish, ayniqsa, muhim. Maktabgacha tayyorlov guruhi uchun elementar matematik tasavvurlarni rivojlantirishda bolalarning oldingi bosqichlarda olgan bilimlarini sistemalashtirish, kengaytirish va chuqurlashtirishni nazarda tutadi. Elementar matematika mashg'ulotlari oldida bir qator maqsadlar qo'yilgan. Bular: ta'limiy, tarbiyaviy va amaliy maqsadlardir. [7; 290-293-b].

NATIJA VA MUHOKAMA

Ta'limiy maqsadlar quyidagilardan iborat. Bolalarga real olamdagi yuz beradigan eng sodda xodisalardagi miqdoriy nisbatlarni tushunishga va olamdagi fazoviy shakllarni, ularning joylashishlarini, natural son, geometrik shakl, miqdor va boshqa tushunchalar mavhum, ammo ular real borliqdagi narsa va buyumlarga xos bo'lgan bog'lanish va munosabatlarni aks ettiradigan hajmdagi bilimlar berish. Bu bilimlar fazoviy tasavvurlarni rivojlantirishga, mantiqiy fikrlay bilishga yordam berishi kerak. Shuningdek, matematika mashg'ulotlari bolalarda o'z ona tilida xatosiz so'zlashga, o'z fikrini aniq va ravon qilib bayon eta bilishga, o'z nutqida matematik terminlarni to'g'ri qo'llashga yordam berishi kerak. Matematik nutqda aniqlikka rioya qilish va har bir so'zni o'z o'rnida ishlata bilish ayniqsa muhimdir. Bu bolalarni maktabda asosiy fanlardan bilim olishga o'rgatishda ham zarur. [9; 53-59-b].

XULOSA

Tarbiyaviy maqsadlar: Matematikaga doir bajariladigan ishlar bolalarni boshqa oladigan bilimlariga qaraganda ko'proq sabotlikka, tirishqoqlikka, puxtalikka, aniqlikka o'z fikr va xulosalarini nazorat qila olishga, ayniqsa kuzatish, tajriba va fahmlash asosida aytiladigan fikrlarining ravon bo'lishiga e'tibor berishga odatlantirish kerak. Bu bilan bolalarda matematik bilimlarga bo'lgan qiziqish, matematik masalalarni sabr toqat va tirishqoqlik bilan yechish ko'nikmalari rivojlantiriladi. Shuningdek, induktiv va deduktiv tafakkurning boshlang'ich ko'nikmalarini aqliy operatsiyalarni, ya'ni tahlil qilish, sintez qilish, taqqoslashni, abstraktlashtirish va umumlashtirish qobiliyatlarini rivojlantirishga, idroklilik va ziyraklikni, fazoviy tasavvurlarni va tafakkurni o'stirishga matematika ta'limi katta ahamiyat kasb etadi.[12; 115-119-b].

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3775-son Qarori. 2018 yil 5 iyun
2. Иванов Д.А. Компетентностный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий. / Д.А. Иванов [и др.]. Омск, 2003. 98с.
3. Болотов В.А., Сериков В.В. Компетентностная модел, от идеи к образовательной программе. Педагогика, 2003. №10. С.8-14
4. Saidova, N. (2022). Bo'shlang'ich sinf o'qituvchisining axborot– kommunikativ kompetentligini rivojlantirish komponentlar. Science and innovation, 1(B6), 865-868.
5. Saidova, N. O., & Yigitaliyeva, M. Sh. (2022). Axborot-kommunikativ ta'lim muhitining tarkibiy qismlari. Miasto Przyszłości, 28, 395-398.
6. Saidova, N. O. (2022, November). Bo'shlang'ich sinf o'qituvchisining kompetentligini tarkibiy qismlari. In INTERNATIONAL CONFERENCES (Vol. 1, No. 10, pp. 260-263).
7. Saidova, N. O., & Rustomova, Sh. Sh. K. (2021). Maktabgacha o'shaqida bolalarda matematik tushunchalarni shakllantirishning zamonaviy texnologiyalari. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(Special Issue 2), 290-293.
8. Saidova, N. O. (2021). Maktabgacha ta'lim muassasasining har xil yosh guruhlarida elementar matematik tasavvurlarni rivojlantirishga oid ishlarni tashkil qilish. Academic research in educational sciences, 2(11), 1612-1614.
9. Saidova, N. O., & Yigitaliyeva, M. S. (2022). Maktab yoshidagi bolalarning matematik qobiliyatlarini rivojlantirish. Results of National Scientific Research International Journal, 1(3), 53-59.
10. Saidova, N. (2022). Bolajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari kompetentligini oshirishda axborot texnologiyalarining orni. Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya: Nazariy va amaliy izlanishlar, 1(22), 4-7.
11. Olimovna, S. N. (2022). Formation of quantitative representations in the secondary groups in pre-school educational organizations. INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876, 16(01), 58-60.
12. Olimovna, S. N. (2022). Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida har bir yosh guruhida tevarak atrofdan idrok etishning o'ziga xos xususiyatlari. Results of National Scientific Research International Journal, 1(1), 115- 119
13. Different Approaches To Determine The Essence Of Professional Competences Of Future Teachers, N Saidova, Science and innovation 2 (B2), 503-506
14. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarda elementar matematik tasavvurlarni rivojlantirishda tangram usulidan foydalanish, NO Saidova, TS Axmedova, Молодые ученые 1 (18), 28-30
15. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining axborot-kommunikativ kompetentligini rivojlantirishni modeli, SN Olimovna, AB Sayfutdinovna, Scientific journal of the Fergana State University, 5-5